

"Halve Norge" har sagt ja

Om lag 1 757 000 nordmenn hadde inngått ekteskap per 1. januar 2000, dette utgjør om lag 50 prosent av den voksne befolkningen. Andelen er omtrent den samme i alle de nordiske landene og det har vært en økning i antall inngåtte ekteskap i Norden på slutten av 1990-tallet.

49 prosent av hele den norske befolkningen (fra 15 år og over) hadde gitt sitt ekteskapsløfte minst en gang per 1. januar 2000. Danmark topper lista av nordiske land med 50 prosent gifte i en alder av 15 år og oppover, deretter følger Norge, Finland, Island og Sverige.

1999 var ikke et dårlig år for ekteskapsinngåelser i det nordlige hjørnet av Europa. I alle de nordiske landene hadde vi en økning i antall inngåtte ekteskap i forhold til de to foregående årene. Bare i Sverige økte tallet på inngåtte ekteskap med 4 100 i løpet av ett år. Generelt har antall inngåtte ekteskap i Norge økt de aller siste årene. Etter en periode med svingende vigselstall fra midten av 1980-årene, og under 20 000 i 1992 og 1993, var antall inngåtte ekteskap i 1999 det høyeste siden 1978. Til sammen 24 900 ekteskap ble inngått i løpet av 1999. At det har vært stigning i antall inngåtte ekteskap de aller siste årene, henger også sammen med at det inngås stadig flere ekteskap blant tidligere gifte. Gjengifte er vanligere blant menn enn blant kvinner.

Franskmenn på frierføtter

I Frankrike var 2000 et spesielt "vigselsår". Antall inngåtte ekteskap nådde 300 000, og man må 17 år tilbake i tid for å finne tilsvarende høye tall. I Østerrike var situasjonen den motsatte. Tallene på inngåtte ekteskap for 1999 og 1998 var blant de laveste når vi ser på en tiårsperiode. 77 prosent av de østerrikerne som sa "ja" på sin bryllupsdag i 1999 har for øvrig aldri sagt det før.

I de østeuropeiske land er andelen gifte i befolkningen merkbart større enn den er i Norden. I Polen var for eksempel så mange som 68 prosent av mennene over 15 år gift i 1999. Tilsvarende tall for Norge på samme tidspunkt var 49 prosent. Også i Tsjekia er ekteskap den vanligste samlivsformen. Over 58 prosent av den voksne befolkningen var gift ved inngangen til 2000.

Giftermålshyppigheten ligner i Norge, Sverige og Danmark

Å se bare på de absolutte tallene er imidlertid ikke nok; de viser en oppgang, men det betyr ikke nødvendigvis at giftermålet helt gjenvinner sin gamle popularitet. Hyppigheten av gjengifte, hvor mange som er i de mest aktuelle giftermålsalderne (det vil si størrelsen på de ulike fødselskullene) og endringer i giftermåls-alder spiller også en rolle.

Minja Tea Dzamarija

Minja Tea Dzamarija er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for befolknings- og utdanningsstatistikk (minja.tea.dzamarija@ssb.no).

I 1999 var giftermålshyppighet for førstegangsvigde størst for norske kvinner i aldersgruppen 25-29 år, og for menn i alderen 30-34 år. For aldersgruppene under 25 år synker hyppighetene stadig. En økning i de eldre aldersgruppene de siste årene kan tyde på at mange likevel velger å gifte seg når de blir eldre. Blant skilte økte giftermålshyppighetene i de fleste aldersgrupper siste året.

Også i Sverige og Danmark var giftermålshyppigheten størst i aldersgruppen 25-29 år for kvinner og 30-34 år for menn. For Sveriges del økte giftermålshyppigheten for kvinner i denne aldersgruppen for første gang siden 1992. I forhold til året før var det i 1999 faktisk økning for alle aldersgruppene. For svenske menn er utviklingen omtrent den samme, mens det i Danmark var et noe mer variert mønster på 1990-tallet.

Stadig eldre bruder og brudgommer

De som gifter seg er blitt merkbart eldre i hele Norden. I Norge har gjennomsnittsalderen gått opp med 2,7 år for førstegangsvigde kvinner fra 1990 til 1999. I dag er norske kvinner som gifter seg for første gang, i gjennomsnitt 28,9 år mens mennene er 31,6 år.

Våre nordiske medsøstre utsetter i like stor grad rollen som hustru. Gjennomsnittsalderen for en finsk kvinne som gifter seg for første gang er 27,7 år, mens både svenske og danske kvinner nærmer seg 30. At giftermålet kommer sent, betyr som tidligere nevnt ikke nødvendigvis at samlivet starter sent. Som i Norge må den økte giftermålsalderen ses i sammenheng med samboerskapets fremvekst. Et annet trekk ved utviklingen de siste årene er at stadig flere tar høyere utdanning, og lange studier og ønske om litt arbeidserfaring kan også trekke familieetableringer ut i tid.

I de fleste østeuropeiske land ligger gjennomsnittlig alder for førstegangsvigde kvinner rundt 24 år. Det er en differanse på fem år i forhold til norske kvinner. Det var for eksempel mange unge brudepar i Latvia i 1999. I 19 prosent av de inngåtte ekteskapene var begge partene mellom 20-24 år gamle. I Norge utgjorde en slik alderskombinasjon bare 5 prosent samme år. Giftermålsalderen har imidlertid gått opp de siste årene i de fleste øst-europeiske land.

Samboerskap påvirker ekteskap

På 1950- og 1960-tallet fremsto ekteskapets posisjon som trygg og stabil. Det å stifte familie var det samme som å gifte seg. Går vi frem til 1970-, 1980- og 1990-tallet var ekteskap ikke

Tabell 1. Andel gifte personer over 15 år i Norden. 1. januar 2000

	Personer i alt	Personer 15 år og over	Gifte og separerte 15 år og over	Andel gifte og separerte 15 år og over
Norge	4 478 497	3 583 780	1 756 994	49
Danmark	5 330 020	4 348 872	2 153 269	50
Sverige	8 861 426	7 221 725	3 152 887	44
Finland	5 171 302	4 228 301	1 992 006	47
Island	279 049	213 967	96 357	45

Tabell 2. Inngåtte ekteskap i Norden

	1990	1992	1995	1996	1997	1998	1999
Danmark	31 513	32 188	34 736	35 953	34 244	34 733	35 006
Finland	24 997	23 560	23 737	24 464	23 444	24 023	24 271
Island	1 154	1 241	1 238	1 350	1 481	1 529	1 551
Norge	21 926	19 266	21 677	23 172	23 815	23 354	24 889
Sverige	40 477	37 173	33 642	33 484	32 313	31 598	35 684

lenger den eneste gangbare samlivsformen. Utvikling av samlivsalternativene har de siste 30 årene gått fra to valg: ugift eller gift, til tre valg: gift, samboer eller ikke i samliv.

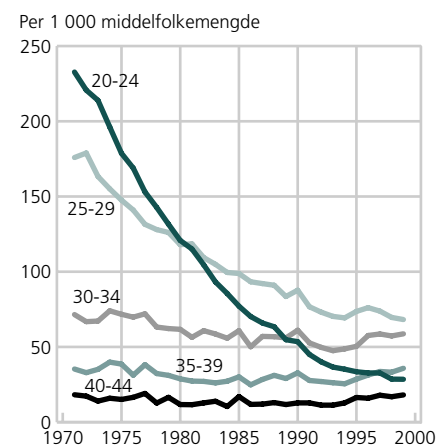
Ekteskapstrendene må derfor ses i sammenheng med utviklingen i samboerskap. Tradisjonelt var ekteskapet inngangsbilletten til et samliv. I dag er det annerledes. Det moderne samboerskapet slik vi kjenner det fra de siste tiårene er ikke begrenset til noen utvalgte, radikale samfunnsgrupper eller spesielle typer mennesker. Det er et fenomen som nå mer eller mindre er akseptert av både yngre og eldre mennesker, høyt utdannede og lavt utdannede, "vanlige dødelige" og kongelige. Starten var noe forsiktig, men samboerskapet er etter hvert blitt en samlivsform som langt på vei konkurrerer med ekteskapet.

Økningen i andelen av samboere har skjedd raskt i Norge. Rundt midten av 1970-tallet var andelen samboere i Sverige og Danmark omtrent det dobbelte av det som ble registrert i Norge på samme tid. Finland lå rundt det norske nivået. I dag er forskjellene visket ut blant de aller yngste. Ellers har det vært en betydelig utjevning mellom de nordiske landene, men samboerskapene står fortsatt spesielt sterk i Sverige. Det blir mer og mer vanlig med flere samboerskap før en gifter seg. Samtidig betraktes stadig flere samboerforhold som et permanent alternativ til ekteskap.

Deler av Vest-Europa ligner på Norden

I Tyskland var 55 prosent av den voksne befolkningen gift per 1. januar 2000. For dem som giftet seg for første gang i 1999 var gjennomsnittsalderen ganske lik den norske, 31 år for menn og 28,3 for kvinner. Til sammenligning var de tilsvarende aldrene i 1991 28,5 og 26,1 år, noe som tyder på at det tyske ekteskapsmønsteret har gjennomgått lignende endringer som det nordiske.

Figur 1. Giftermålsrytmer for førstegangsvigde kvinner, etter alder. 1971-1999

Kilde: Befolkningsstatistikk.

Tabell 3. Gjennomsnittsalder for førstegangsvigde kvinner

	1997	1998	1999
Belgia	25,7	25,8	26,1
Bulgaria	23,1	23,2	23,5
Danmark	29,3	29,5	29,7
Estland	24,0	24,3	24,5
Finland	27,3	27,5	27,7
Frankrike	27,6
Hellas	26,2	26,5	..
Island	29,1	29,7	29,8
Italia	27,0
Kroatia	24,8	25,0	..
Latvia	23,6	23,9	24,2
Litauen	22,7	22,8	23,1
Luxembourg ...	27,2	27,2	27,4
Makedonia	23,1	23,3	..
Norge	27,9	28,2	28,9
Nederland	27,4	27,6	27,7
Polen	23,4	23,3	..
Portugal	25,0	25,0	25,8
Romania	22,9	23,1	23,2
Slovakia	23,2	..
Slovenia	25,7	26,0	26,3
Spania	27,3	27,5	..
Storbritannia ..	26,9	27,0	..
Sveits	27,5	27,7	27,7
Sverige	29,2	29,4	29,8
Tsjekkia	23,4	23,7	24,1
Tyskland	26,7	26,9	..
Ungarn	23,6	23,9	24,2
Østerrike	26,5	26,7	27,0

Litteratur

Brandth, B. og K. Moxnes (1996): *Familie for tiden: stabilitet og forandring*. Oslo, TANO.

Council of Europe (2000): *Recent Demographic Developments in Europe 2000*.

Nordic Council of Ministers (2000): *Nordic Statistical Yearbook 2000*. Copenhagen 2000.

Norges offentlige utredninger (1999:25): *Samboerne og samfunnet*.

Siste utgave av statistiske årbøker for ulike land.

I internasjonal sammenheng ligger alle de nordiske landene høyt når det gjelder samboerskap. Nest etter de nordiske landene har land som Frankrike, Sveits og Østerrike mange samboere.

Sju av ti voksne i Frankrike, det vil si nær 29 millioner mennesker, lever med en partner. Over 80 prosent av dem har valgt ekteskap som samlivsform. Nyere studier av samliv i Frankrike avdekker at etter oppløsning av sitt første samboerskap etablerer menn mye lettere enn kvinner et nytt samboerforhold. Bare 11 prosent av alle samboende sier likevel at de hadde mer enn ett samboerskap bak seg.

En linje gjennom Europa

De nordiske landene har altså hatt et ganske likt utviklingsmønster, karakterisert ved høy giftermålsalder for førstegangsvigde, høye samboertall, nedgang i giftermålshyppighet spesielt blant dem mellom 18-29 år, samt det at en betydelig del av befolkningen velger å aldri gifte seg. Dette er imidlertid ikke reservert kun til nordiske land. De samme utviklingstrekkene finner vi også i resten av Vest-Europa.

Man kan si at dette mønsteret strekker seg over det meste av Europa i den delen som ligger vest for en linje trukket mellom St. Petersburg og Trieste, med unntak for noen land som ikke følger utviklingsmønsteret på grunn av ulike historiske og politiske hendelser. Den østlige og sørøstlige delen av Europa har til dels et annet mønster; her blir folk gift tidligere, og samboerskap betraktes fremdeles som et ganske uheldig alternativ til ekteskapet. I de søreuropeiske landene er samboerforhold langt sjeldnere enn lenger nord. Fra Italia rapporteres det om så lite som 2 prosent samboere, mens det er nærmere 5 prosent i Spania. I disse landene kommer selv ikke samboerandelene blant helt unge kvinner over 5 prosent. I Irland, Polen og Litauen er samboerskap like lite vanlig som i de søreuropeiske landene. Det foreligger lite informasjon om utvikling av samboerskap i de tidligere øst-europeiske land, og det er vanskelig å peke på noe allment mønster. Disse landene har imidlertid en annen fellesnevner, de er alle land hvor forholdet til ekteskap er sterkt knyttet til katolisismens betraktninger om ekteskap som et hellig og ukrenkelig sakrament.